

WOOD SCULPTURE AT HUNG LO TEMPLE (PHU THO):

FROM TRADITIONAL ARTISTIC VALUE

TO PRESERVATION AND PROMOTION OF TANGIBLE CULTURAL HERITAGE

Nguyen Duc Tuan

Faculty of Tourism, Vietnam Trade Union University

ROR ID: <https://ror.org/05g81h903>

Email: tuannd@dhcd.edu.vn

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-7474-7915>

Le Phuong Thao

Faculty of Tourism, Vietnam Trade Union University

ROR ID: <https://ror.org/05g81h903>

Email: lephuongthao06122004@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-4398-8789>

Article History

Received: 17/3/2026

Reviewed: 27/5/2026

Revised: 17/6/2026

Accepted: 22/6/2026

Released: 30/6/2026

DOI: <https://doi.org/10.64223/tvj.p2026.v2.i6.a100>

Abstract:

Hung Lo Temple (Van Phu Ward, Phu Tho Province) is one of the typical relics that still preserves a system of wood carvings with distinctive artistic value in the midland region of Northern Vietnam. Not only reflecting the technical skill and aesthetic thinking of folk artisans, the carvings at the temple also contain many layers of cultural meaning, reflecting the social life, beliefs, and aesthetic concepts of the traditional community.

Based on research of documents, analysis of artistic imagery, and comparison with the characteristics of Vietnamese village temple architecture, this article focuses on clarifying the outstanding values of the wood carving art at Hung Lo Temple in the following aspects: historical and cultural value, sculptural value, carving techniques, and the system of folk symbols expressed through decorative themes. The research results show that the wood carving system at Hung Lo Temple not only contributes to the unique artistic appearance of the monument but also serves as an important source of information for studying traditional Vietnamese art and the cultural life of the community in the ancestral land region.

Based on these values, the article proposes several directions for preserving and promoting the wood carving art heritage effectively, linking it with cultural education activities and the development of local heritage tourism in the current context.

Keywords: *Hung Lo Temple; Wood carving; Traditional art; Cultural heritage; Village temple art; Phu Tho.*

OECD FORD: 6.4
UNESCO: 6203
ANZSRC FoR: 360501
DDC: 736
UDC: 736
SDG: 11.4

1. Đặt vấn đề

Trong hệ thống di sản kiến trúc truyền thống Việt Nam, đình làng không chỉ là trung tâm sinh hoạt tín ngưỡng và văn hóa cộng đồng mà còn là không gian lưu giữ những giá trị nghệ thuật dân gian đặc sắc. Bên cạnh giá trị kiến trúc, hệ thống điêu khắc gỗ trong đình làng được xem là một trong những thành tựu tiêu biểu của mỹ thuật cổ truyền, phản ánh trình độ kỹ thuật, tư duy thẩm mỹ và đời sống văn hóa của cộng đồng cư dân qua nhiều thời kỳ lịch sử. Các mảng chạm khắc trên kiến trúc đình làng không đơn thuần mang chức năng trang trí mà

còn là phương tiện biểu đạt thế giới quan, nhân sinh quan, tín ngưỡng và những khát vọng về cuộc sống của người Việt trong xã hội truyền thống.

Phú Thọ là vùng đất cội nguồn dân tộc, nơi còn bảo tồn nhiều di tích kiến trúc có giá trị lịch sử và nghệ thuật. Trong đó, đình Hùng Lô (nay thuộc phường Vân Phú, tỉnh Phú Thọ) là một công trình tiêu biểu được khởi dựng từ thời Hậu Lê (khoảng thế kỷ XVII) và còn lưu giữ tương đối nguyên vẹn hệ thống kiến trúc gỗ cùng nhiều mảng chạm khắc có giá trị. Các tác phẩm điêu khắc tại đình thể hiện sự phong phú về đề tài, từ các hình tượng linh vật,

hoa lá, cảnh sinh hoạt đời thường đến những biểu tượng gắn với tín ngưỡng và đời sống nông nghiệp truyền thống. Đây là nguồn tư liệu trực quan quan trọng giúp nhận diện đặc trưng nghệ thuật điêu khắc gỗ đình làng vùng trung du Bắc Bộ.

Mặc dù đình Hùng Lô đã được đề cập trong một số công trình khảo cứu, hồ sơ di tích và các nghiên cứu về văn hóa địa phương, song phần lớn mới dừng lại ở việc giới thiệu lịch sử hình thành, kiến trúc tổng thể hoặc giá trị di tích nói chung. Những nghiên cứu chuyên sâu về hệ thống điêu khắc gỗ, đặc biệt dưới góc độ phân tích giá trị nghệ thuật, kỹ thuật tạo hình và nội dung văn hóa được phản ánh qua các mảng chạm khắc, vẫn còn tương đối hạn chế. Khoảng trống nghiên cứu này khiến cho nhiều giá trị đặc sắc của di sản chưa được nhận diện đầy đủ, đồng thời chưa phát huy hiệu quả trong hoạt động bảo tồn và khai thác văn hóa phục vụ phát triển du lịch địa phương.

Xuất phát từ thực tiễn đó, bài viết tập trung nghiên cứu hệ thống điêu khắc gỗ tại đình Hùng Lô nhằm làm rõ những đặc trưng về nghệ thuật tạo hình, kỹ thuật chạm khắc và các lớp nghĩa văn hóa được thể hiện qua các đề tài trang trí. Trên cơ sở đó, nghiên cứu góp phần bổ sung tư liệu cho việc nhận diện giá trị mỹ thuật cổ truyền của đình làng Việt Nam, đồng thời đề xuất cơ sở khoa học cho công tác bảo tồn, phát huy giá trị di sản và xây dựng sản phẩm du lịch văn hóa gắn với di tích đình Hùng Lô trong bối cảnh hiện nay.

2. Tổng quan tình hình nghiên cứu

2.1. Nghiên cứu về nghệ thuật điêu khắc gỗ trong đình làng Việt Nam

Đình làng và nghệ thuật điêu khắc gỗ truyền thống là một trong những chủ đề thu hút sự quan tâm của nhiều nhà nghiên cứu mỹ thuật, văn hóa và dân tộc học. Các công trình nghiên cứu nền tảng như Mỹ thuật dân gian Việt Nam của Nguyễn Đỗ Cung (1978) đã bước đầu nhận diện những đặc trưng cơ bản của nghệ thuật tạo hình dân gian thông qua hệ thống đề tài, kỹ thuật chạm khắc và ngôn ngữ biểu đạt mang đậm bản sắc văn hóa Việt. Trên cơ sở đó, nhiều nghiên cứu tiếp tục khẳng định điêu khắc đình làng không chỉ là yếu tố trang trí kiến trúc mà còn là một hình thức lưu giữ ký ức văn hóa và phản ánh đời sống xã hội của cộng đồng cư dân nông nghiệp truyền thống.

Ở góc độ lịch sử kiến trúc và văn hóa tín ngưỡng, các công trình của Hà Văn Tấn và Nguyễn Văn Kự (1998), Phan Cẩm Thượng (2005), Trần Lâm Biền (2018) đã phân tích khá toàn diện về nguồn gốc, cấu trúc không gian, chức năng xã hội và giá trị văn hóa của đình làng Việt Nam. Các tác giả đều cho rằng hệ thống trang trí và điêu khắc trong đình là bộ phận cấu thành quan trọng của không gian thiêng, góp

phần chuyển tải quan niệm thẩm mỹ, tín ngưỡng và thế giới quan của cư dân làng xã.

Tuy nhiên, phần lớn các nghiên cứu hiện nay chủ yếu tiếp cận nghệ thuật điêu khắc đình làng ở bình diện khái quát hoặc thông qua các trung tâm nghệ thuật nổi tiếng như đình Tây Đằng, đình Chu Quyên, đình Thổ Tang hay đình Bảng. Các khảo cứu chuyên sâu về hệ thống điêu khắc gỗ tại từng di tích cụ thể, đặc biệt ở khu vực trung du Bắc Bộ, vẫn còn tương đối hạn chế.

2.2. Nghiên cứu về đình Hùng Lô và di sản văn hóa vùng Đất Tổ

Đình Hùng Lô là một trong những di tích tiêu biểu của vùng Đất Tổ Phú Thọ, được biết đến không chỉ bởi giá trị kiến trúc nghệ thuật mà còn bởi vai trò gắn kết với đời sống tín ngưỡng và sinh hoạt văn hóa cộng đồng. Trong những năm qua, đình Hùng Lô đã được đề cập trong một số hồ sơ kiểm kê di tích, tài liệu địa phương chí và các công trình giới thiệu về văn hóa Phú Thọ.

Các tài liệu này chủ yếu tập trung phản ánh lịch sử hình thành, quá trình trùng tu, giá trị kiến trúc và vai trò của đình trong đời sống cộng đồng địa phương. Một số nghiên cứu bước đầu ghi nhận sự phong phú của hệ thống chạm khắc gỗ tại đình, song mới dừng ở mức mô tả hiện trạng hoặc giới thiệu các đề tài trang trí tiêu biểu. Vì vậy, những giá trị nghệ thuật, kỹ thuật tạo hình và nội dung văn hóa được phản ánh qua hệ thống điêu khắc gỗ của đình Hùng Lô vẫn chưa được phân tích một cách toàn diện và có hệ thống.

2.3. Khoảng trống nghiên cứu và hướng tiếp cận của bài báo

Qua tổng quan tài liệu cho thấy, mặc dù nghệ thuật điêu khắc đình làng Việt Nam đã được nghiên cứu khá phong phú, song hệ thống điêu khắc gỗ của đình Hùng Lô vẫn chưa thực sự được xem xét như một chỉnh thể nghệ thuật độc lập trong mối quan hệ với không gian văn hóa vùng Đất Tổ. Đặc biệt, còn thiếu những nghiên cứu đi sâu phân tích đồng thời các phương diện: giá trị tạo hình, kỹ thuật chạm khắc, nội dung biểu tượng và ý nghĩa văn hóa của các mảng chạm trong tổng thể kiến trúc đình.

Từ khoảng trống đó, bài báo tập trung khảo sát và phân tích hệ thống điêu khắc gỗ của đình Hùng Lô dưới góc nhìn lịch sử mỹ thuật và văn hóa dân gian, nhằm làm rõ những giá trị nghệ thuật đặc sắc được lưu giữ tại di tích. Qua đó, nghiên cứu góp phần bổ sung tư liệu cho việc nhận diện diện mạo nghệ thuật điêu khắc đình làng vùng trung du Bắc Bộ, đồng thời cung cấp cơ sở khoa học cho công tác bảo tồn, phát huy giá trị di sản và phát triển các sản phẩm văn hóa – du lịch gắn với địa phương trong bối cảnh hiện nay.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Vị trí địa lý và cấu trúc không gian văn hóa của đình Hùng Lô

Đình Hùng Lô tọa lạc tại làng cổ An Lão, nay thuộc phường Vân Phú, tỉnh Phú Thọ, trong khuôn viên rộng khoảng 5.000 m². Xét về điều kiện địa lý, đây là khu vực trung du Bắc Bộ, nằm ở vị trí chuyển tiếp giữa vùng đồng bằng châu thổ sông Hồng và miền đồi núi phía Bắc. Đặc điểm này không chỉ tạo nên sự đa dạng về cảnh quan tự nhiên mà còn hình thành môi trường giao lưu văn hóa giữa các cộng đồng cư dân trong lịch sử.

Trong không gian văn hóa vùng Đất Tổ, Hùng Lô là một trong những làng cổ còn bảo lưu khá đầy đủ các giá trị văn hóa truyền thống gắn với tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương. Sự hiện diện lâu dài của các thiết chế văn hóa cộng đồng như đình, đền, miếu cùng hệ thống lễ hội dân gian đã tạo nên môi trường văn hóa đặc thù, góp phần định hình diện mạo kiến trúc và nghệ thuật của ngôi đình. Vì vậy, đình Hùng Lô không chỉ là trung tâm sinh hoạt tín ngưỡng của cộng đồng cư dân địa phương mà còn là một bộ phận trong tổng thể không gian văn hóa Đất Tổ Phú Thọ.

Về mặt quy hoạch truyền thống, đình được xây dựng trên một gò đất cao ở vị trí trung tâm làng. Việc lựa chọn địa điểm này trước hết đáp ứng yêu cầu thích ứng với điều kiện tự nhiên, bảo đảm sự thông thoáng và hạn chế ảnh hưởng của ngập úng; đồng thời phản ánh quan niệm của cư dân nông nghiệp về vị thế trung tâm của đình trong đời sống cộng đồng. Đặc biệt, trục thần đạo của đình Hùng Lô hướng về núi Nghĩa Lĩnh - trung tâm của Khu di tích lịch sử Đền Hùng. Mối liên hệ không gian mang tính biểu tượng này cho thấy, đình Hùng Lô không tồn tại như một thực thể độc lập mà nằm trong mạng lưới văn hóa - tín ngưỡng rộng lớn của vùng Đất Tổ. Nếu ở nhiều làng quê Bắc Bộ, đình chủ yếu gắn với tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng thì tại Hùng Lô, tín ngưỡng này còn có sự kết nối chặt chẽ với tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương. Sự giao thoa giữa tín ngưỡng cộng đồng làng xã và tín ngưỡng cội nguồn dân tộc đã tạo nên sắc thái văn hóa riêng của đình Hùng Lô.

Chính bối cảnh địa lý, lịch sử và văn hóa đặc thù đó đã tạo điều kiện cho sự hình thành một không gian nghệ thuật giàu bản sắc, trong đó hệ thống kiến trúc và điêu khắc gỗ của đình không chỉ thực hiện chức năng trang trí mà còn phản ánh thế giới quan, tín ngưỡng và đời sống tinh thần của cộng đồng cư dân vùng Đất Tổ qua nhiều thế kỷ. Đây cũng là cơ sở quan trọng để nhận diện và lý giải những giá trị nghệ thuật đặc sắc của hệ thống điêu khắc gỗ còn được lưu giữ tại đình Hùng Lô hiện nay.

3.2. Hệ thống điêu khắc gỗ tại đình Hùng Lô

Hệ thống điêu khắc tại đình Hùng Lô mang nhiều đặc điểm tiêu biểu của nghệ thuật thời Lê Trung Hưng (thế kỷ XVII-XVIII) với đề tài đa dạng, bố cục linh hoạt và kỹ thuật chạm khắc đạt trình độ cao.

3.2.1. Vị trí phân bố các mảng chạm khắc

Quan sát tổng thể không gian kiến trúc đình Hùng Lô cho thấy, các mảng chạm được phân bố theo một trật tự tương đối rõ ràng và có chủ ý. Theo Trần Lâm Biền (2018), sự phân bố các mảng chạm trong không gian đình làng truyền thống không phải ngẫu nhiên mà phản ánh quan niệm về trật tự linh thiêng cũng như cách tổ chức không gian của cộng đồng cư dân nông nghiệp. Sự sắp xếp này gắn liền với chức năng và tính chất linh thiêng của từng khu vực, thể hiện quan niệm thẩm mỹ và tín ngưỡng của người xưa.

Khu vực đại đình - nơi diễn ra các hoạt động tế lễ quan trọng và sinh hoạt cộng đồng - là không gian tập trung nhiều mảng chạm khắc nhất, với mật độ cao và sự đa dạng về đề tài. Các cấu kiện như kê, cốn, đầu dư, bẩy đều được chạm khắc công phu. Một số ví dụ tiêu biểu có thể kể đến: cảnh đầu vật được thể hiện trên đầu dư ở gian giữa (vị trí trung tâm và trang trọng nhất); cảnh đá cầu xuất hiện trên cốn phía trước; các hoạt cảnh chăn trâu, bắt lợn được khắc trên những kê dài gần khu vực hậu cung. Tất cả những vị trí này đều nằm trong tầm quan sát trực tiếp của người vào đình.

Ở các vị trí cao hơn trong không gian kiến trúc, như đầu bẩy, xà ngang hoặc gân mái, nội dung chạm khắc chuyên biến rõ rệt. Tại đây, các đề tài mang tính biểu tượng và linh thiêng chiếm ưu thế với sự xuất hiện dày đặc của các linh vật như rồng, phượng, lân. Những vị trí này vừa đảm nhận vai trò kết cấu chịu lực, vừa tạo điểm nhấn thị giác quan trọng, hướng ánh nhìn người xem lên phía trên. Các hình tượng linh vật thường được xử lý công phu với đường nét uốn lượn mạnh mẽ, thể hiện kỹ thuật chạm bong tinh xảo.

3.2.2. Đặc trưng nghệ thuật điêu khắc gỗ

Hệ thống điêu khắc gỗ tại đình Hùng Lô không chỉ có giá trị ở phương diện kỹ thuật chế tác mà còn nổi bật ở phương diện tạo hình và phong cách nghệ thuật. Thông qua cách tổ chức hình khối, xử lý đường nét và bố cục không gian, các mảng chạm khắc đã thể hiện rõ tư duy thẩm mỹ dân gian thời Hậu Lê, đồng thời phản ánh đời sống tinh thần và thế giới quan của cộng đồng làng xã đương thời. Khác với nghệ thuật cung đình nặng tính quy phạm và ước lệ, điêu khắc đình Hùng Lô đề cao sự tự do, phóng khoáng và gắn gũi với sinh hoạt hàng ngày của người dân lao động.

Kỹ thuật chạm khắc

Tại đình Hùng Lô, ba kỹ thuật chạm khắc chính

là chạm bong, chạm nổi và chạm chìm được phối hợp theo hệ thống phân cấp rõ ràng, tạo chiều sâu không gian đặc trưng. Các nhân vật chính trong mỗi cảnh (đô vật, người đá cầu, chú bé tập trận, rồng trên đầu bầy) thường được xử lý bằng kỹ thuật chạm bong với độ nổi từ 2 đến 4 cm, gần như tách khỏi mặt nền. Quan sát mảng rồng ở đầu bầy gian giữa có thể thấy vây, râu, móng được đục bong hoàn toàn, chỉ dính một điểm nhỏ ở thân, tạo cảm giác chuyển động mạnh mẽ.

Trong cùng một tác phẩm, nhân vật phụ hoặc bối cảnh (cây cối, mây, nền đất) được thể hiện bằng chạm nổi với độ nông hơn (khoảng 0,5-1 cm), đóng vai trò làm nền. Các chi tiết trang trí viền hoặc họa tiết lá nhỏ được xử lý bằng chạm chìm, tạo lớp sâu nhất. Sự phân tầng này cho phép người xem cảm nhận được sự chuyển động của ánh sáng và bóng đổ khi thay đổi góc nhìn – một đặc điểm thường thấy ở điêu khắc đình làng thời Lê Trung Hưng, nhưng tại đình Hùng Lô được thực hiện với mật độ tiết chế, tạo cảm giác thoáng và hài hòa.

Đặc điểm tạo hình

Về phương diện tạo hình, các mảng chạm khắc tại đình Hùng Lô thể hiện rõ phong cách nghệ thuật dân gian thời Lê Trung Hưng (thế kỷ XVII-XVIII). Đặc trưng chính có mối quan hệ chặt chẽ và bổ sung cho nhau: tính sinh động và giàu biểu cảm, tính đa tầng trong tổ chức không gian, sự kết hợp hài hòa giữa yếu tố hiện thực và ước lệ, cùng tính trang trí gắn bó mật thiết với kiến trúc.

Tính sinh động và giàu biểu cảm là đặc điểm dễ nhận thấy nhất. Các hình tượng, từ linh vật thiêng liêng như rồng, phượng, lân đến con người bình dị trong các hoạt cảnh đời thường, đều được khắc họa trong trạng thái vận động liên tục với tư thế linh hoạt. Rồng xuất hiện đa dạng: lúc chầu uy nghi, lúc lượn mềm mại, lúc ẩn hiện trong mây, thậm chí hóa lá với đường nét cong mềm mại. Con người trong các cảnh đầu vật, đá cầu, bắt lợn, chăn trâu cũng được thể hiện với tư thế đa dạng, biểu cảm phong phú: cười tươi, tập trung hay hóm hỉnh. Tất cả những đường nét uốn lượn mềm mại và nhịp điệu thị giác liên tục này không chỉ tạo sức sống cho tác phẩm mà còn góp phần tái hiện không gian văn hóa tín ngưỡng gắn với các làn điệu hát Xoan.

Đề tài truyền thuyết

Các đề tài thuộc nhóm truyền thuyết và cốt truyện tại đình Hùng Lô có nguồn gốc xuất xứ khá đa dạng, phản ánh một bức tranh văn hóa phong phú. Chúng bao gồm cả những truyền thuyết lịch sử thuần túy Việt Nam, những sự tích thiêng liêng gắn liền với các anh hùng dân tộc, những câu chuyện mang đậm bản sắc văn hóa bản địa, cho đến các tích truyện nổi tiếng trong kho tàng văn học Trung Hoa cổ điển được du nhập vào Việt Nam qua quá trình giao lưu

và tiếp xúc văn hóa lâu dài. Sự đa dạng phong phú về nguồn gốc này không chỉ phản ánh trung thực bối cảnh giao lưu văn hóa mạnh mẽ, sôi động trong xã hội Việt Nam thời trung đại, mà còn cho thấy khả năng tiếp nhận chủ động, sáng tạo và tài tình “Việt hóa”, “dân gian hóa” các yếu tố văn hóa ngoại lai của các nghệ nhân dân gian địa phương.

Đề tài vật linh

Các linh vật xuất hiện tại đình Hùng Lô khá đa dạng, phong phú và có tính hệ thống cao. Trong đó, nổi bật và quan trọng nhất là bộ tứ linh (long, ly, quy, phượng) - bốn linh vật thiêng liêng nhất, tượng trưng cho sự cao quý, sức mạnh và sự trường tồn trong văn hóa phương Đông. Bên cạnh bộ tứ linh còn có sự xuất hiện của nhiều hình tượng biến thể hoặc linh vật khác như hạc, hổ, rắn, doi (tượng trưng cho phúc lộc), cùng nhiều linh thú mang tính tượng trưng, kết hợp đặc điểm của nhiều loài vật. Những hình tượng linh thiêng này được các nghệ nhân phân bố có chủ ý, bài bản trên nhiều vị trí quan trọng, trung tâm trong không gian kiến trúc đình, từ những vị trí cao nhất như nóc mái, đầu bầy, đầu dư, đến các vị trí trang trọng như cốn, xà, cửa võng, hương án, long ngai và các đồ thờ tự. Sự phân bố chiến lược này cho thấy vai trò xuyên suốt, bao trùm và có tính hệ thống rất cao của các linh vật trong việc tổ chức không gian nghệ thuật cũng như kiến tạo bầu không khí tâm linh cho toàn bộ di tích.

3.2.3. Giá trị của nghệ thuật điêu khắc gỗ đình Hùng Lô

Hệ thống điêu khắc gỗ tại đình Hùng Lô không chỉ là thành tố trang trí kiến trúc mà còn là một chỉnh thể nghệ thuật chứa đựng nhiều lớp giá trị lịch sử, văn hóa và mỹ thuật. Các giá trị này được tích hợp trong cùng một không gian tín ngưỡng cộng đồng, phản ánh sinh động đời sống vật chất và tinh thần của cư dân vùng Đất Tổ trong tiến trình lịch sử.

Giá trị lịch sử và tư liệu văn hóa

Trước hết, hệ thống chạm khắc gỗ tại đình Hùng Lô có giá trị như một nguồn tư liệu trực quan đặc biệt về đời sống xã hội truyền thống. Nếu các loại hình tư liệu thành văn như thần tích, sắc phong hay văn bia chủ yếu phản ánh lịch sử chính trị, tín ngưỡng và các sự kiện quan trọng của cộng đồng, thì các mảng chạm khắc lại lưu giữ những hình ảnh cụ thể về đời sống thường nhật của cư dân nông nghiệp.

Thông qua các đề tài như đầu vật, đầu khiên, chăn trâu, bắt lợn, đá cầu hay các sinh hoạt lễ hội cộng đồng, nghệ nhân dân gian đã tái hiện một cách sinh động bức tranh xã hội làng quê Bắc Bộ trong giai đoạn thế kỷ XVII–XVIII. Những hình ảnh này phản ánh không chỉ các hoạt động lao động, vui chơi, tín ngưỡng mà còn cho thấy quan niệm thẩm mỹ, nếp sống và các chuẩn mực văn hóa của cộng đồng đương thời. Vì vậy, hệ thống điêu khắc gỗ đình

Hùng Lô có thể được xem như một dạng “sử liệu hình ảnh”, góp phần bổ sung cho việc nghiên cứu lịch sử văn hóa và xã hội truyền thống Việt Nam.

Giá trị văn hóa và tín ngưỡng

Một trong những đặc điểm nổi bật của điều khắc đình Hùng Lô là khả năng phản ánh sự giao thoa giữa tín ngưỡng cộng đồng và đời sống thế tục. Các hình tượng mang tính biểu tượng như rồng, phượng, lân, rùa, hạc xuất hiện đan xen với các cảnh sinh hoạt đời thường, tạo nên một không gian nghệ thuật thống nhất, trong đó thế giới thiêng và thế giới đời sống không tách biệt mà cùng tồn tại trong nhận thức của cư dân làng xã.

Đặc điểm này phản ánh thế giới quan truyền thống của người Việt, nơi tín ngưỡng không đứng ngoài cuộc sống mà gắn bó chặt chẽ với lao động, sản xuất và sinh hoạt cộng đồng. Trong bối cảnh văn hóa vùng Đất Tổ, hệ thống điều khắc của đình Hùng Lô còn cho thấy mối liên hệ mật thiết giữa thiết chế đình làng với không gian tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương, qua đó góp phần khẳng định bản sắc văn hóa địa phương trong tổng thể văn hóa dân tộc.

Bên cạnh giá trị vật thể, đình Hùng Lô còn là không gian thực hành các loại hình di sản văn hóa phi vật thể, đặc biệt là hát Xoan Phú Thọ. Sự cộng hưởng giữa kiến trúc, điều khắc và các thực hành văn hóa truyền thống đã tạo nên một không gian văn hóa sống động, làm gia tăng giá trị và sức sống của di tích trong đời sống đương đại.

Giá trị nghệ thuật

Xét trên phương diện mỹ thuật, hệ thống điều khắc gỗ đình Hùng Lô là một trong những minh chứng tiêu biểu cho nghệ thuật chạm khắc dân gian thời Hậu Lê ở vùng trung du Bắc Bộ.

Trước hết, các tác phẩm thể hiện trình độ kỹ thuật điêu luyện của nghệ nhân thông qua việc vận dụng linh hoạt nhiều thủ pháp như chạm nổi, chạm chìm, chạm bong và chạm lõng. Sự kết hợp giữa các kỹ thuật này tạo nên hiệu quả tạo hình giàu chiều sâu, làm nổi bật tính chuyên động và sức sống của hình tượng.

Về phong cách tạo hình, các mảng chạm mang đậm dấu ấn nghệ thuật dân gian với đường nét phóng khoáng, bố cục linh hoạt và khả năng biểu đạt cảm xúc mạnh mẽ. Khác với tính quy phạm của nghệ thuật cung đình, nghệ thuật điều khắc tại đình Hùng Lô hướng tới việc phản ánh đời sống thực tiễn của cộng đồng, qua đó thể hiện tư duy thẩm mỹ gần gũi với dân gian và giàu tính nhân văn.

Đặc biệt, sự kết hợp giữa các đề tài biểu tượng mang tính linh thiêng với những cảnh sinh hoạt đời thường đã tạo nên bản sắc riêng của nghệ thuật điều khắc đình Hùng Lô. Đây không chỉ là sự đa dạng về nội dung mà còn phản ánh quan niệm nghệ thuật đặc

trung của người Việt truyền thống: cái thiêng và cái đời thường cùng hiện diện trong một chỉnh thể văn hóa thống nhất.

Giá trị đương đại và khả năng phát huy di sản

Trong bối cảnh hiện nay, hệ thống điều khắc gỗ đình Hùng Lô tiếp tục khẳng định giá trị như một nguồn tài nguyên văn hóa quan trọng phục vụ nghiên cứu, giáo dục và phát triển du lịch văn hóa. Các mảng chạm khắc không chỉ cung cấp tư liệu cho việc tìm hiểu lịch sử, mỹ thuật và văn hóa dân gian mà còn góp phần nâng cao nhận thức cộng đồng về giá trị của di sản truyền thống.

Đồng thời, với vị trí nằm trong không gian văn hóa Đất Tổ và gắn kết với các loại hình di sản đặc sắc của Phú Thọ như tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương và hát Xoan, hệ thống điều khắc gỗ đình Hùng Lô có tiềm năng trở thành một sản phẩm văn hóa đặc thù trong phát triển du lịch di sản. Việc bảo tồn và phát huy các giá trị nghệ thuật này không chỉ góp phần gìn giữ bản sắc văn hóa địa phương mà còn tạo động lực cho phát triển kinh tế văn hóa theo hướng bền vững.

4. Kết luận

Đình Hùng Lô là một trong những di tích tiêu biểu của vùng Đất Tổ còn lưu giữ hệ thống điều khắc gỗ có giá trị nghệ thuật đặc sắc. Kết quả nghiên cứu cho thấy hệ thống chạm khắc tại đình không chỉ thực hiện chức năng trang trí kiến trúc mà còn là phương tiện biểu đạt thế giới quan, tín ngưỡng và đời sống văn hóa của cộng đồng cư dân địa phương trong lịch sử. Thông qua ngôn ngữ tạo hình dân gian, các nghệ nhân đã khắc họa sinh động cả thế giới biểu tượng linh thiêng lẫn những hoạt động lao động, sinh hoạt và lễ hội của cư dân nông nghiệp, qua đó phản ánh mối quan hệ hài hòa giữa đời sống tâm linh và đời sống thế tục trong văn hóa truyền thống Việt Nam.

Trên phương diện mỹ thuật, hệ thống điều khắc gỗ đình Hùng Lô thể hiện trình độ kỹ thuật chạm khắc tinh xảo, bố cục linh hoạt và phong cách tạo hình giàu tính biểu cảm, mang những đặc trưng tiêu biểu của nghệ thuật điều khắc dân gian thời Hậu Lê. Sự đa dạng về đề tài, sự kết hợp giữa yếu tố biểu tượng và hiện thực đời sống cùng khả năng thích ứng với cấu trúc kiến trúc đã tạo nên giá trị nghệ thuật riêng có của di tích. Đây không chỉ là những tác phẩm trang trí mà còn là những “tư liệu hình ảnh” phản ánh sinh động diện mạo văn hóa – xã hội của cư dân vùng trung du Bắc Bộ trong các thế kỷ trước.

Từ góc độ văn hóa, hệ thống điều khắc gỗ đình Hùng Lô góp phần khẳng định bản sắc của không gian văn hóa Đất Tổ, nơi có sự giao thoa giữa tín ngưỡng thờ Thành hoàng làng, tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương và các thực hành văn hóa dân gian đặc sắc. Chính sự kết hợp giữa giá trị vật thể và phi vật

thể đã làm nên sức sống bền vững của di tích trong đời sống cộng đồng đương đại.

Những kết quả nghiên cứu đạt được không chỉ bổ sung tư liệu cho việc nghiên cứu mỹ thuật truyền thống và nghệ thuật điêu khắc đình làng Việt Nam, mà còn cung cấp cơ sở khoa học cho công tác bảo tồn, tôn tạo và phát huy giá trị di sản văn hóa. Trong

bối cảnh phát triển công nghiệp văn hóa và du lịch di sản hiện nay, việc nhận diện đầy đủ các giá trị lịch sử, văn hóa và nghệ thuật của hệ thống điêu khắc gỗ đình Hùng Lô có ý nghĩa quan trọng trong việc xây dựng các sản phẩm văn hóa đặc thù, góp phần gìn giữ bản sắc địa phương và phát huy hiệu quả nguồn lực di sản theo hướng bền vững.

Tài liệu tham khảo

- Australia ICOMOS. (2013). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Retrieved from <https://australia.icomos.org.au/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013.pdf>
- Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch. (2021). *Cổng thông tin điện tử Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch*. Truy cập tại: <https://bvhttdl.gov.vn>
- Cao Thị Vân. (2022). *Nghệ thuật trang trí tại đình Hùng Lô và đình Lâu Thượng – Nghiên cứu so sánh*. *Tạp chí Di sản Văn hóa*, 45, 56–68.
- Feilden, B. M. (2003). *Conservation of Historic Buildings* (3rd ed.). Oxford: Architectural Press. <https://doi.org/10.4324/9780080508365>
- Frost, R. O. (1996). *The Conservation of Decorated Wood in Historic Buildings*. London: James & James.
- Hà Văn Tấn, & Nguyễn Văn Kỵ. (1998). *Đình làng Việt Nam*. Hà Nội: Nhà xuất bản Khoa học Xã hội.
- Hoàng Văn Khoa. (2023). *Điêu khắc đình làng Bắc Bộ – Tiếp cận so sánh*. Hà Nội: Nhà xuất bản Mỹ thuật.
- ICOMOS. (1964). *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)*. Retrieved from https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
- ICCROM. (2024). *International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*. Retrieved from <https://www.iccrom.org>
- Jokilehto, J. (2006). *Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context*. *City & Time*, 2(1), 1–16. Retrieved from <http://www.ct.ceci-br.org>
- Lê Thị Hồng Hà. (2022). *Tín ngưỡng thờ Hùng Vương trong không gian làng xã Phú Thọ*. *Tạp chí Văn hóa Dân gian*, 185, 43–54.
- Nguyễn Thị Lan. (2023). *Bảo tồn di tích gỗ trong bối cảnh biến đổi khí hậu – Nguyên tắc và thực tiễn*. *Tạp chí Khoa học Bảo tồn Di sản*, 12, 77–89.
- UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- UNESCO. (2023). *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Retrieved from <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>
- Ủy ban nhân dân tỉnh Phú Thọ. (2024). *Cổng thông tin điện tử tỉnh Phú Thọ*. Truy cập tại: <https://phutho.gov.vn>

**ĐIỀU KHẮC GỖ TẠI ĐÌNH HÙNG LÔ (PHÚ THỌ):
TỪ GIÁ TRỊ NGHỆ THUẬT TRUYỀN THÔNG
ĐẾN BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY DI SẢN VĂN HÓA VẬT THỂ**

Nguyễn Đức Tuấn

Khoa Du lịch, Trường Đại học Công đoàn

ROR ID: <https://ror.org/05g81h903>

Email: tuamnd@dhcd.edu.vn

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-7474-7915>

Lê Phương Thảo

Khoa Du lịch, Trường Đại học Công đoàn

ROR ID: <https://ror.org/05g81h903>

Email: lephuongthao06122004@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0005-4398-8789>

Lịch sử bài báo

Ngày nhận bài: 17/3/2026

Ngày phản biện: 27/5/2026

Ngày tác giả sửa: 17/6/2026

Ngày duyệt đăng: 22/6/2026

Ngày phát hành: 30/6/2026

DOI: <https://doi.org/10.64223/tvj.p2026.v2.i6.a100>

Tóm tắt:

Đình Hùng Lô (Phường Vân Phú, Tỉnh Phú Thọ) là một trong những di tích tiêu biểu còn lưu giữ hệ thống điều khắc gỗ có giá trị nghệ thuật đặc sắc của vùng trung du Bắc Bộ. Không chỉ phản ánh trình độ kỹ thuật và tư duy thẩm mỹ của các nghệ nhân dân gian, các mảng chạm khắc tại Đình còn chứa đựng nhiều lớp nghĩa văn hóa, phản ánh đời sống xã hội, tín ngưỡng và quan niệm thẩm mỹ của cộng đồng cư dân truyền thống.

Trên cơ sở khảo cứu tư liệu, phân tích hình tượng nghệ thuật và đối chiếu với đặc trưng kiến trúc đình làng Việt Nam, bài viết tập trung làm rõ các giá trị nổi bật của nghệ thuật điều khắc gỗ Đình Hùng Lô trên các phương diện: giá trị lịch sử - văn hóa, giá trị tạo hình, kỹ thuật chạm khắc và hệ thống biểu tượng dân gian được thể hiện qua các đề tài trang trí. Kết quả nghiên cứu cho thấy hệ thống điều khắc gỗ tại Đình Hùng Lô không chỉ góp phần tạo nên diện mạo nghệ thuật đặc sắc của di tích mà còn là nguồn tư liệu quan trọng để nghiên cứu mỹ thuật truyền thống Việt Nam và đời sống văn hóa cộng đồng vùng Đất Tổ.

Từ những giá trị đó, bài viết đề xuất một số định hướng nhằm bảo tồn, phát huy hiệu quả di sản nghệ thuật điều khắc gỗ gắn với hoạt động giáo dục văn hóa và phát triển du lịch di sản địa phương trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: Đình Hùng Lô; Điều khắc gỗ; Mỹ thuật truyền thống; Di sản văn hóa; Nghệ thuật đình làng; Phú Thọ.

OECD FORD: 6.4
UNESCO: 6203
ANZSRC FoR: 360501
DDC: 736
UDC: 736
SDG: 11.4